

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان

آموزه های قرآنی دستیابی به مانای خانواده متعالی

استاد راهنما

سرکار خانم فیاضی

نویسندگان

نورالزهرا ظاهر بغلانی، مبینا سهیم نژاد، لیلا احمدپور

مدرسه علمیه فاطمه الزهرا سلام الله علیها آبادان

استان خوزستان

۱۴۰۳

چکیده

آموزه‌های قرآنی به‌عنوان راهنمایی جامع و الهی، نقش کلیدی در شکل‌گیری و حفظ خانواده‌های متعالی و پایدار ایفا می‌کنند. در این راستا، قرآن کریم به اصول و ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و روحانی اشاره می‌کند که می‌تواند به تقویت بنیان خانواده و ایجاد محیطی سالم و پویا کمک کند. این چکیده به بررسی چندین آموزه کلیدی قرآنی و تأثیر آن‌ها بر مانایی خانواده متعالی می‌پردازد.

نخستین آموزه‌ای که در قرآن به آن اشاره شده، اهمیت محبت و رحمت میان اعضای خانواده است. خداوند در آیات متعدد به این نکته تأکید می‌کند که محبت و همدلی باید محور روابط خانوادگی باشد. این محبت نه تنها به تقویت پیوندهای عاطفی کمک می‌کند، بلکه در ایجاد محیطی آرام و امن برای تربیت فرزندان نیز مؤثر است. دومین آموزه، تأکید بر عدالت و احترام متقابل در خانواده است. قرآن کریم به‌ویژه در زمینه حقوق و وظایف اعضای خانواده، به توازن و انصاف اشاره دارد. در حدیثی از امام علی "ع" آمده که می‌فرمایند: *الْأَنْصَافُ يَرْفَعُ الْخِلَافَ وَ يُوْجِبُ الْإِيتِلَافَ*. انصاف، اختلافات را از بین می‌برد و باعث الفت و همبستگی می‌شود. (غررالحکم، ح ۱۷۰۲) این عدالت می‌تواند به کاهش تنش‌ها و اختلافات کمک کند و فضایی را ایجاد کند که در آن هر فرد احساس ارزشمندی و امنیت کند. سومین آموزه، مسئولیت‌پذیری در قبال خانواده و تربیت فرزندان است. قرآن به والدین یادآوری می‌کند که وظیفه آن‌ها نه تنها تأمین نیازهای مادی فرزندان، بلکه تربیت صحیح آن‌ها نیز هست.

در نهایت، آموزه‌های قرآنی به اهمیت دعا و ارتباط با خداوند در تقویت بنیان خانواده اشاره دارند. دعا به‌عنوان یک ابزار معنوی می‌تواند به اعضای خانواده کمک کند تا در برابر چالش‌ها و مشکلات، با امید و ایمان بیشتری مواجه شوند.

کلیدواژه‌ها : مانایی ، خانواده ، خانواده متعالی

خانواده به عنوان بنیادی ترین نهاد اجتماعی، نقش حیاتی در شکل گیری شخصیت فرد و توسعه جامعه ایفا می کند. در دنیای امروز، با توجه به چالش های متعدد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، نیاز به ایجاد خانواده های متعالی و پایدار بیش از پیش احساس می شود. آموزه های قرآنی، به عنوان منبعی غنی از اصول اخلاقی و اجتماعی، می توانند راهکارهایی مؤثر برای دستیابی به این هدف ارائه دهند. قرآن کریم با تأکید بر ارزش های انسانی و روحانی، به ما می آموزد که چگونه می توانیم روابط خانوادگی را تقویت کنیم و به مانایی خانواده ها دست یابیم.

یکی از اصلی ترین آموزه های قرآنی، تأکید بر محبت و رحمت میان اعضای خانواده است. محبت به عنوان یک عنصر کلیدی در روابط خانوادگی، می تواند به ایجاد فضایی امن و آرام کمک کند که در آن هر فرد احساس ارزشمندی و تعلق کند. قرآن کریم با دعوت به محبت و همدلی، به ما یادآوری می کند که این روابط عاطفی نه تنها به تقویت پیوندهای خانوادگی کمک می کند، بلکه زمینه ساز تربیت صحیح فرزندان نیز می باشد.

علاوه بر محبت، عدالت و احترام متقابل نیز از دیگر آموزه های مهم قرآن در زمینه خانواده است. قرآن به ویژه در مورد حقوق و وظایف اعضای خانواده، بر توازن و انصاف تأکید دارد. این عدالت می تواند به کاهش تنش ها و اختلافات کمک کند و فضایی را ایجاد کند که در آن هر فرد احساس امنیت و آرامش کند. در این راستا، آموزه های قرآنی می توانند به ترویج همکاری و احترام میان زوجین و سایر اعضای خانواده کمک کنند.

مسئولیت پذیری در قبال خانواده و تربیت فرزندان نیز یکی دیگر از اصول اساسی در آموزه های قرآنی است. والدین در قرآن به عنوان الگوهای تربیتی شناخته می شوند و وظیفه دارند که نه تنها نیازهای مادی فرزندان را تأمین کنند، بلکه به تربیت صحیح آن ها نیز توجه کنند. این مسئولیت پذیری می تواند به رشد و توسعه شخصیت فرزندان کمک کند و آن ها را برای مواجهه با چالش های زندگی آماده سازد.

در نهایت، ارتباط با خداوند و دعا به عنوان یک ابزار معنوی در تقویت بنیان خانواده ها نیز از اهمیت ویژه ای برخوردار است. این ارتباط می تواند به اعضای خانواده کمک کند تا در برابر مشکلات و چالش ها با امید و ایمان بیشتری مواجه شوند و احساس همبستگی و اتحاد را در میان خود تقویت کنند. به طور کلی، آموزه های قرآنی می توانند به عنوان راهنمایی جامع، خانواده ها را در دستیابی به مانایی و تعالی یاری دهند و فضایی سالم و پایدار برای رشد و شکوفایی فراهم آورند.

واژه "مانایی" در زبان فارسی به معنای پایداری، ثبات و استمرار است. این واژه از ریشه "مان" به معنای ماندن و پایدار بودن گرفته شده است. در کتب لغت‌شناسی، "مانا" به عنوان صفتی برای توصیف حالتی که در آن چیزی به‌طور مداوم وجود دارد یا تغییر نمی‌کند، معرفی شده است. به عبارت دیگر، مانایی به توانایی یک چیز در حفظ وجود و کیفیت خود در طول زمان اشاره دارد. این مفهوم می‌تواند در زمینه‌های مختلفی از جمله خانواده، جامعه، فرهنگ و طبیعت به کار رود و به اهمیت پایداری و دوام در این زمینه‌ها تأکید کند.

واژه "متعالی" در زبان فارسی به معنای برتر، عالی و رفیع است و از ریشه "تعالی" به معنای ارتقاء و بالارفتن گرفته شده است. در کتب لغت‌شناسی، متعالی به حالتی اشاره دارد که در آن یک چیز از سطح معمولی خود فراتر رفته و به مرتبه‌ای بالاتر و ارزشمندتر دست می‌یابد. در زمینه خانواده، مفهوم "خانواده متعالی" به خانواده‌ای اطلاق می‌شود که در آن روابط میان اعضا بر اساس اصول اخلاقی و انسانی بنا شده و به ارتقاء سطح کیفی زندگی و تربیت فرزندان کمک می‌کند. این خانواده‌ها معمولاً به ارزش‌های معنوی، اجتماعی و فرهنگی پایبند هستند و در تلاشند تا محیطی سالم و امن برای رشد و شکوفایی اعضای خود فراهم آورند. خانواده متعالی نه تنها به پایداری و مانایی خود اهمیت می‌دهد، بلکه به رشد و توسعه اجتماعی و فرهنگی جامعه نیز کمک می‌کند و به عنوان یک نهاد بنیادین در شکل‌گیری شخصیت و هویت فردی و اجتماعی افراد عمل می‌کند.

عوامل تحکیم خانواده

یکی از مسائل مهم در جامعه، مسئله اهمیت خانواده و حفظ آن از آسیب‌ها است. اگر خانواده، مورد غفلت قرار بگیرد مشکلاتی در جامعه گریبان گیر عموم افراد می‌شود. در مقاله حاضر درباره خانواده متعالی و عوامل دستیابی به آن توضیحاتی بیان شده است.

محبت میان همسران :

در سوره روم آیه ۲۱ به وضوح به یکی از نشانه‌های خداوند اشاره می‌شود که خلق زن و شوهر است. این آیه نشان می‌دهد که خداوند برای انسان‌ها همسرانی از جنس خودشان خلق کرده است تا در کنار هم آرامش و سکون پیدا کنند. همچنین دو عنصر مهم محبت و رحمت در این آیه بیان می‌شوند. محبت به عنوان یک

نیروی محرکه در روابط خانوادگی عمل می‌کند و رحمت به معنای احساس همدردی و حمایت از یکدیگر است . در خانواده، هر یک از همسران باید به نقش خود آگاه باشند و تلاش کنند تا با محبت و رحمت به یکدیگر خدمت کنند. این دو عنصر می‌توانند در تقویت روابط موثر باشند . محبت و رحمت در خانواده نه تنها بر روابط بین همسران تأثیر می‌گذارد، بلکه بر تربیت فرزندان نیز تأثیر چشم‌گیری دارد. فرزندان در محیطی که محبت و رحمت حاکم است، رشد بهتری خواهند داشت . خانواده‌ای که بر اساس محبت و رحمت بنا شده باشد، محیطی سالم برای رشد و شکوفایی همه اعضا ایجاد می‌کند. این محیط می‌تواند به تقویت ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی نیز کمک کند . چنین خانواده‌ای سبب ایجاد جامعه‌ای سالم و متعادل نیز می‌شوند . در فرهنگ‌های مختلف، مفهوم خانواده و روابط انسانی متفاوت است. اما آیه ی قرآن به ما یادآوری می‌کند که محبت و رحمت جهانی هستند و در هر فرهنگی ارزشمندند .

شناخت حقوق و کرامت زن :

سوره نساء آیه ۱۹ حقوق زنان را در خانواده مشخص می‌کند. زنان باید در خانواده به عنوان افرادی با حقوق و کرامت شناخته شوند و نباید به‌زور به آن‌ها ظلم شود . خانواده‌ها باید بر اساس محبت و احترام متقابل بنا شوند. آیه به ما یادآوری می‌کند که حتی در مواقعی که احساسات منفی وجود دارد، باید به یکدیگر احترام بگذاریم . قبل از اتخاذ هر تصمیمی در مورد روابط خانوادگی، مشاوره و گفتگو با یکدیگر ضروری است. این امر می‌تواند به جلوگیری از سوءتفاهم‌ها و مشکلات کمک کند . همچنین در مواقعی که مشکلاتی در روابط خانوادگی وجود دارد، باید به‌جای ایجاد تنش، به دنبال راه‌حل‌های سازنده باشیم . همسران باید به یکدیگر توجه کنند و درک کنند که هر یک از آن‌ها نیازها و احساسات خاص خود را دارند. این درک می‌تواند به تقویت روابط کمک کند . گفتگو در خانواده نقش مهمی دارد. همسران باید بتوانند به‌راحتی با یکدیگر صحبت کنند و احساسات خود را بیان کنند . خشونت و فشار در خانواده می‌تواند به آسیب‌های جدی منجر شود از این رو باید از هر گونه رفتار خشونت‌آمیز دوری کنیم . هنگام مشکلات در روابط خانوادگی نیز، مشاوره می‌تواند به خانواده‌ها کمک کند تا راه‌حل‌های مناسب پیدا کنند.

توجه به اهمیت مشاوره در بستر خانواده :

سوره آل عمران آیه ۱۵۷ به روشنی مشاوره به معنای تبادل نظر و تجربیات بین اعضای خانواده را مطرح می‌کند . در شرایط سخت، مانند جنگ و چالش‌های زندگی، مشاوره می‌تواند به تصمیم‌گیری‌های بهتر و مؤثرتر

تا بر روی نقاط قوت یکدیگر تمرکز کنند و از ایجاد مشکلات جدید جلوگیری کنند. آیه به پیامبر (ص) دستور می‌دهد که در کارها با مردم مشورت کند. این نکته در خانواده نیز بسیار مهم است. اعضای خانواده باید در تصمیم‌گیری‌ها با یکدیگر مشورت کنند. این مشورت می‌تواند به تقویت احساس مشارکت و همدلی در خانواده کمک کند. مسئله شوری در قرآن در کنار نماز و انفاق، به عنوان یکی از ویژگی‌های اساسی انسان رشد یافته، مطرح شده است. همچنین از دیدگاه پیامبر ص، جامعه‌ای که فاقد سنت مشورت است و رهبران خودسر و مستبد و توانگران تنگ نظر دارد، حق حیات ندارد. چرا که فقدان سنت مشورت در جامعه شخصیت افراد را می‌کشد و رشد فرهنگ‌ها و اندیشه‌ها را متوقف می‌سازد. (حیدری خراسانی، صفحه ۹) مشورت می‌تواند به اعضای خانواده کمک کند تا نظرات و دیدگاه‌های مختلف را در نظر بگیرند و تصمیمات بهتری بگیرند. این عمل همچنین می‌تواند به کاهش تنش‌ها و اختلافات منجر شود. آیه به ما یادآوری می‌کند که پس از تصمیم‌گیری، باید بر خدا توکل کنیم. در خانواده، این توکل می‌تواند به اعضای خانواده کمک کند تا در مواجهه با مشکلات و چالش‌ها، اعتماد به نفس و امید بیشتری داشته باشند. توکل بر خدا می‌تواند به اعضای خانواده آرامش و اطمینان بخشد. این آرامش می‌تواند به کاهش استرس و تنش‌ها کمک کند و به خانواده اجازه دهد تا به طور مؤثرتری با مشکلات خود مواجه شوند.

حفظ عفت و پاکدامنی :

در آیه ۶ سوره مؤمنون تفسیر المیزان، حفظ عفت و پاکدامنی به عنوان یکی از ویژگی‌های مؤمنان معرفی شده است. این ویژگی به معنای کنترل و مدیریت تمایلات جنسی و رفتارهای مرتبط با آن است. در خانواده، این مفهوم می‌تواند به معنای احترام به یکدیگر و جلوگیری از رفتارهایی باشد که ممکن است به روابط آسیب برساند. حفظ عفت می‌تواند به ایجاد فضایی سالم و محترمانه در خانواده کمک کند. زمانی که اعضای خانواده به یکدیگر احترام بگذارند و از رفتارهای ناپسند پرهیز کنند، روابط آنها تقویت می‌شود و از بروز تعارضات جلوگیری می‌شود. در تفسیر نور، به این نکته اشاره می‌شود که حفظ عفت به معنای کنترل تمایلات و رفتارهای جنسی است. این کنترل می‌تواند به جلوگیری از بروز مشکلات و تنش‌ها در روابط خانوادگی کمک کند. اگر اعضای خانواده بتوانند تمایلات خود را مدیریت کنند و به یکدیگر احترام بگذارند، می‌توانند روابط خود را تقویت کنند و از بروز سوءتفاهم‌ها و تعارضات جلوگیری کنند. حفظ عفت همچنین به معنای احترام به حریم خصوصی یکدیگر است. در خانواده، اعضا باید به حریم خصوصی یکدیگر احترام بگذارند و از نقض آن پرهیز کنند. این احترام می‌تواند به تقویت روابط و کاهش تنش‌ها کمک کند. با احترام به یکدیگر و حفظ حریم خصوصی، اعضای خانواده می‌توانند فضایی امن و محبت‌آمیز ایجاد کنند که در آن بتوانند احساسات و نیازهای خود را به راحتی

بیان کنند. در نهایت، انجام این کارها به ایجاد ارتباطات سالم و مثبت در خانواده کمک می کند. این ارتباطات می تواند به بهبود روابط و کاهش تعارضات کمک کند.

تأثیر روابط اخلاقی والدین و فرزندان بر استحکام خانواده

صبر و استقامت در تربیت فرزندان :

سوره طها آیه ۱۳۲ به پیامبر اسلام (ص) دستور می دهد که خانواده اش را به نماز و عبادت دعوت کند و بر این امر صبر و استقامت داشته باشد. همچنین، در این آیه تأکید شده است که خداوند خود متکفل روزی بندگان است. در این آیه، خداوند پیامبر را به دعوت خانواده اش به نماز و عبادت توصیه می کند. این دعوت نه تنها به معنای تأسیس یک خانواده مذهبی است، بلکه نشان دهنده اهمیت روابط اخلاقی و معنوی در خانواده است. وقتی که اعضای خانواده به یکدیگر کمک کنند تا به سمت عبادت و تقوا پیش بروند، این امر باعث تقویت پیوندهای خانوادگی می شود. تأکید بر صبر در این آیه نشان می دهد که در تربیت فرزندان و استحکام خانواده، نیاز به صبر و تلاش مستمر وجود دارد. تربیت فرزندان در یک محیط اخلاقی و دینی نیازمند صبر است، چرا که ممکن است با چالش ها و مشکلاتی مواجه شویم. این صبر و استقامت در تربیت فرزندان، به تقویت بنیان خانواده کمک می کند. همچنین در آیه به این نکته اشاره شده که خداوند خود متکفل روزی بندگان است. این مفهوم می تواند به خانواده ها آرامش و اطمینان بدهد که نیازی به نگرانی در مورد تأمین معیشت خود ندارند. این آرامش می تواند به روابط خانوادگی کمک کند و اعضای خانواده را به یکدیگر نزدیک تر کند. آیه به این نکته اشاره می کند که عاقبت نیکو از آن تقوا است. این مفهوم می تواند به خانواده ها انگیزه بدهد تا در راستای تقویت روابط اخلاقی و معنوی خود تلاش کنند. فرزندان در چنین خانواده هایی بیشتر به ارزش های اخلاقی و دینی توجه خواهند کرد و این امر به استحکام خانواده کمک می کند.

تأکید احترام به والدین :

آیه ۲۴ سوره اسراء به موضوع روابط اخلاقی بین والدین و فرزندان می‌پردازد و تأکید می‌کند که فرزندان باید به والدین خود احترام بگذارند و در تعاملات خود با آن‌ها نیکی کنند. آیه به صراحت بر لزوم احترام به والدین تأکید دارد. امیرالمومنین علی ع می‌فرمایند: بزرگترین و مهم‌ترین تکلیف الهی، نیکی به پدر و مادر است. (میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۷۰۹) این احترام نه تنها در گفتار، بلکه در رفتار و تعاملات روزمره نیز باید نمایان باشد. نیکی به والدین به عنوان یک اصل اخلاقی در اسلام مطرح شده و در آیات و روایات متعددی به آن اشاره شده است. روابط اخلاقی مثبت بین والدین و فرزندان می‌تواند به تقویت بنیان خانواده کمک کند. وقتی فرزندان به والدین خود احترام می‌گذارند و با آن‌ها به نیکی رفتار می‌کنند، این رفتار به ایجاد فضایی محبت‌آمیز و امن در خانواده منجر می‌شود. این فضا می‌تواند به رشد و توسعه شخصیت فرزندان کمک کند. والدین به عنوان الگوهای رفتاری برای فرزندان عمل می‌کنند. اگر والدین خود به یکدیگر و به فرزندان نیکی کنند و احترام بگذارند، فرزندان نیز این رفتار را یاد می‌گیرند و در زندگی خود به کار می‌برند. این چرخه مثبت می‌تواند به بهبود روابط خانوادگی و اجتماعی منجر شود. در تفسیر المیزان، علامه طباطبایی به این نکته اشاره می‌کند که نیکی به والدین نه تنها از نظر اخلاقی بلکه از نظر اجتماعی نیز تأثیرات مثبتی دارد. فرزندان با نیکی به والدین، در واقع به خودشان نیز نفع می‌رسانند، زیرا این رفتار موجب تقویت محبت و اعتماد در خانواده می‌شود. آیه همچنین به این نکته اشاره دارد که فرزندان باید به نیازهای عاطفی و مادی والدین توجه کنند. این توجه می‌تواند به شکل گفتار نیکو، کمک‌های مالی، یا صرف وقت برای آن‌ها باشد.

توجه به اهمیت علم و آگاهی :

آیه ۱ سوره علق، اولین آیه‌ای است که بر پیامبر اسلام (ص) نازل شد و به اهمیت علم و دانش و همچنین ارتباط انسان با خالق اشاره می‌کند. در تفسیر المیزان، علامه طباطبایی به جنبه‌های مختلف این آیه پرداخته و تأکید می‌کند که علم و آگاهی، پایه‌گذار هر نوع پیشرفت و تعالی در زندگی فردی و اجتماعی است. آیه "اقْرَأْ" به معنای "بخوان" به ما یادآوری می‌کند که علم و آگاهی اولین قدم برای رشد و تعالی است. والدین به عنوان نخستین الگوهای آموزشی برای فرزندان، باید به اهمیت علم و یادگیری توجه کنند و خود نیز به دنبال علم و آگاهی باشند. این رفتار می‌تواند فرزندان را به یادگیری و کسب دانش ترغیب کند. والدین با ایجاد یک محیط علمی و اخلاقی در خانه، می‌توانند روابط مثبت و مؤثری با فرزندان خود برقرار کنند. اگر والدین به علم و دانش اهمیت بدهند و خود را به عنوان الگوهای مثبت معرفی کنند، فرزندان نیز این ارزش‌ها را درک کرده و به آن‌ها احترام خواهند گذاشت. این روابط اخلاقی می‌تواند به تقویت بنیان خانواده کمک کند. والدین باید به فرزندان خود بیاموزند که علم و آگاهی در زندگی اهمیت دارد. امیرالمومنین "ع" در این باره می‌فرمایند: انسان جز با

علم و دانشش شناخته نمی شود؛ درست مانند درختی که برای انسان ناشناخته است و هنگام میوه دادن شناخته می شود. (غررالحکم، ص ۴۲)

وقتی والدین خود به یادگیری و مطالعه مشغول هستند و فرزندان را نیز به این کار تشویق می کنند، این رفتار به عنوان یک الگو برای فرزندان عمل می کند. این مدل سازی می تواند به ایجاد فضایی مثبت و تشویق آمیز در خانواده منجر شود. والدین باید به نیازهای عاطفی و معنوی فرزندان توجه کنند. ایجاد فضایی که در آن فرزندان احساس امنیت و محبت کنند، می تواند به تقویت روابط خانوادگی و افزایش احساس تعلق به خانواده کمک کند. این احساس تعلق می تواند به فرزندان انگیزه بدهد تا به یادگیری و رشد خود ادامه دهند. همچنین والدین باید فضایی را فراهم کنند که فرزندان بتوانند سوالات خود را مطرح کنند و به بحث و گفتگو بپردازند. این کار به فرزندان کمک می کند تا با علم و آگاهی نسبت به مسائل زندگی آشنا شوند و بتوانند تصمیمات بهتری بگیرند. این نوع تعاملات می تواند روابط خانوادگی را مستحکم تر کند.

نتیجه گیری

در مقاله حال حاضر، به عوامل تحکیم خانواده و همچنین حل تعارضات درون خانواده و تاثیر روابط اخلاقی والدین و فرزندان بر استحکام خانواده که سبب مانایی خانواده متعالی هستند، اشاره شد. در آیات متعددی از قرآن کریم، به خانواده و اهمیت حفظ و مراقبت از آن اشاره شده است. همچنین تفسیر برخی آیات در تفاسیری همچون المیزان و نور مورد بررسی قرار گرفت و بیان شد. هدف از تالیف این مقاله، دستیابی به مانایی خانواده متعالی و ارائه ی راهکارهایی در این زمینه بود. امید است که راهکارهای بیان شده، موثر واقع گشته و مفید باشند.

منابع

✽قرآن

تمیمی آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۹۵
حیدری خراسانی، محمد جواد، مشورت در سیره حضرت محمد ص، مرکز تحقیقات قائمیه
طباطبائی، محمدحسین، تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵
قرائتی محسن، تفسیر نور، آیه ۶، سوره تحریم، تهران: انتشارات موسسه در راه حق، ۱۳۷۴